

Archeologienota

Scherpenheuvel-Zichem, Henri Adriaensstraat

(Ten heuvel III)

Deel II: Programma van maatregelen

2020H138

HAAST

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2020), Scherpenheuvel – Zichem, Henri Adriaensstraat (Ten Heuvel III), verslag van de resultaten van het bureauonderzoek, HAAST-rapport 2020-38, Bree, D/2020/12654/38

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE)

Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik@konijnenburg.com

INHOUD

Programma van maatregelen
1. Administratieve gegevens
2. Aanleiding van het vooronderzoek
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem
4. Doelstellingen, onderzoeksstrategie en -methode
5. Lijst met afbeeldingen
6. Bibliografie

© 2020 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

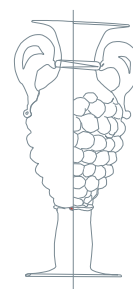
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2020/12654/38

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: Uittreksel uit de Vandermaelenkaart uit 1854 met aanduiding in blauw van het projectgebied

Programma van maatregelen

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2020H138
Actoren	Rik van de Konijnenburg OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Provincie	Vlaams Brabant
Gemeente	Scherpenheuvel – Zichem
Deelgemeente	Scherpenheuvel
Site	Henri Adriaensstraat (Ten Heuvel III)
Kadastrale gegevens	Scherpenheuvel-Zichem, afd 1, Scherpenheuvel, sectie A, perceel 329b9
Oppervlakte onderzoeksgebied	3273,36 m ²
Kadastraal percelenplan	Fig. 2
Topografische kaart	Fig. 3
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Bounding Box:

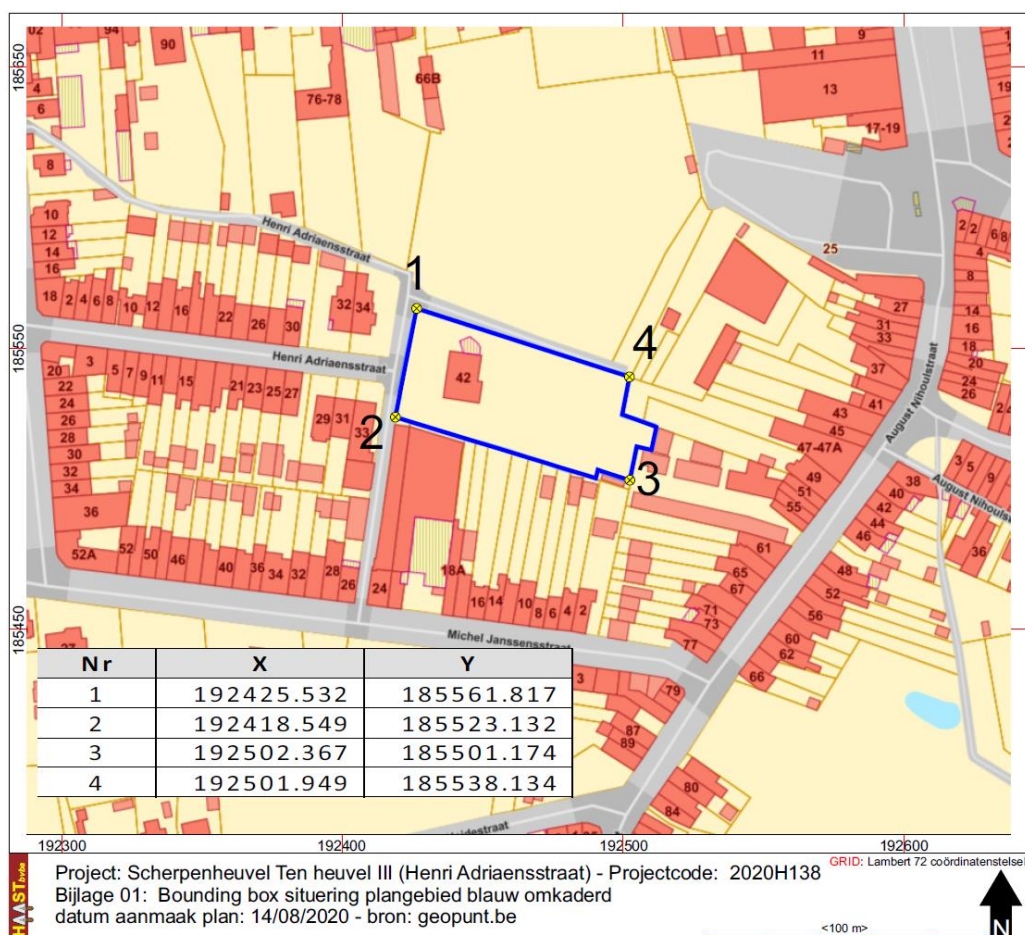

Fig. 1: Bounding Box

Kadastrale ligging: Henri Adriaensstraat (Ten Heuvel III), Scherpenheuvel-Zichem, afd 1, Scherpenheuvel, sectie A, perceel 329b9. Oppervlakte: 3273,36 m².

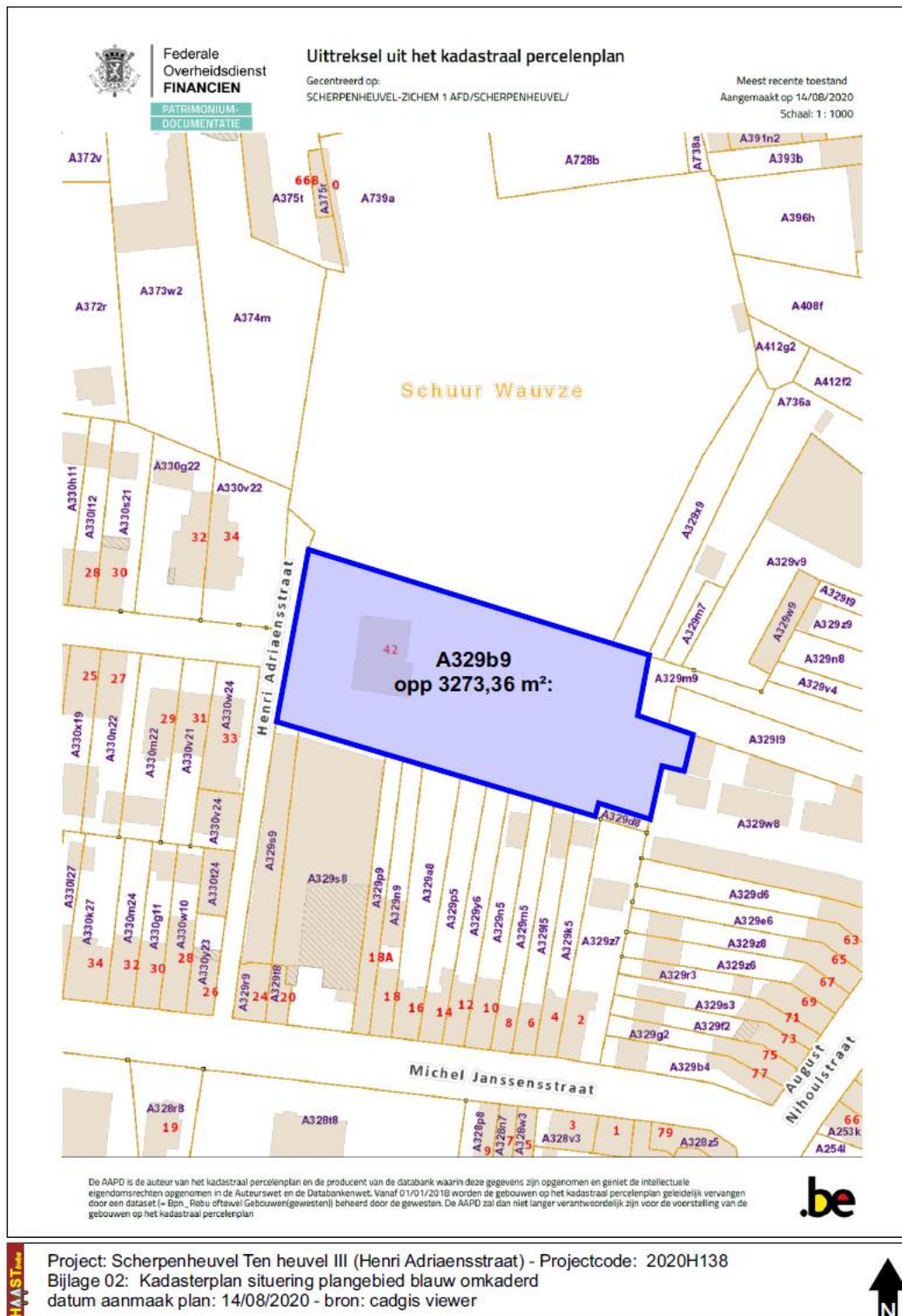

Fig. 2: Situering van het onderzoeksgebied op het kadasterplan, situatie 2020 (cadgis viewer grand public)

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Beschrijving van de geplande werken

De bestaande woning, een volledig onderkelderde woning, de bestrating, tuinaanleg en aanhorigden zullen volledig gesloopt worden. Bos en struiken worden volledig gerooid en ontstronkt voor het bouwrijp maken van het terrein.

Op het terrein wenst men een volledig onderkelderde appartementsblok te bouwen. Aangezien de bovenbouw weinig of geen impact heeft op de bodem, beperken we de beschrijving van de geplande bouwwerken tot de kelder. Die kelder heeft een totale oppervlakte van 1725 m²; 50,7% van de totale terreinoppervlakte. De kelder wordt aangezet op 3,85 m onder het 0-peil van de bouw. Dat 0-peil is bepaald op +55,25 m TAW. De vloerplaat van de kelder bestaat uit een PE-folie waarop een 35 cm dikke vloerplaat wordt gegoten in gewapend beton. Het terrein zelf daalt licht van oost naar west, van +54,97 m TAW naar 64,18 m TAW. Dit betekent dat de bodemingreep aan de oostzijde ongeveer 3,57 m zal bedragen en aan de westzijde ongeveer 2,78 m. Betekent ook dat rondom de bouwput het terrein zal opgehoogd worden tot het vloerpeil, aan de westzijde met ca 1 m grond ophoging, aan de oostzijde ongeveer 30 cm. De afwerking van de keldervloer gebeurt door het polieren van de betonplaat. Daarop worden met ankers de zijwanden van de kelder gebouwd. De binnenmuren in de kelder zullen gebouwd worden met betonstenen.

Rondom de kelder (niet op de aangereikte plannen ingetekend, maar mondeling meegedeeld) zullen tenminste twee waterputten, elk met een capaciteit van 10.000 liter ingegraven worden voor de opvang van hemelwater. De aansluiting van de nutsleidingen zal gebeuren via de Henri Adriaensstraat. Kelder en nutsleidingen zullen in totaal een impact van ongeveer 2000 m² bodemingreep hebben op het perceel.

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het Bureauonderzoek:

De Centraal Archeologische Inventaris bevat geen meldingen binnen het projectgebied of in de directe omgeving ervan. Uit de bodemkundige en topografische kaarten is af te leiden dat de oorspronkelijke topografie van het terrein een licht dalend terrein was van oost naar west maar gelegen tussen vrij steile hellingen ten noorden en ten zuiden van het terrein. Het projectgebied bevindt zich in een geul. Naar archeologie betekent dit dat het terrein waarschijnlijk niet interessant was als vestigingsplaats voor kampen of (semi-)sedentaire nederzettingen, temeer omdat nauwelijks enkele tientallen meters meer oost en zuidwaarts zich heuveltoppen bevinden. Bovendien was de bodem een eerder natte bodem (wLdc) die weinig geschikt was voor landbouw. Op de Ferrariskaart en de Vandermaelenkaart staat trouwens het projectgebied ingetekend als beemd. De combinatie van een hellend terrein en een natte lager gelegen zone, vlakbij droge heuveltoppen laten vermoeden dat archeologische vondsten in situ eerder te vinden zullen zijn op die heuveltoppen dan wel op de flanken ervan en dat in de kleine dalen en aan de onderzijde van de hellingen mogelijk colluvium aanwezig is waarin misschien wel vondsten gedaan kunnen worden, maar waarbij meer dan waarschijnlijk geen relaties meer kunnen gelegd worden naar nederzetting(s)en(sporen) omdat deze vondsten zich niet in situ maar in een verspoeld milieu bevinden.

Zeker de zone rondom de woning kan bovendien als ernstig verstoord beschouwd worden. De woning is volledig onderkelderd maar, zoals blijkt uit een actuele foto, lijkt de woning zelf gebouwd te zijn op een heuveltje. Dit is opgehoogde grond afkomstig van het uitgraven van de kelder, die deels in de bestaande bodem ingegraven werd. Dit blijkt ook uit het feit dat het terrein achter de woning van aan het gebouw richting oost eerst redelijk

vlak is, een graszone en vervolgens licht stijgt naar het oosten. Feit is ook dat het terrein in zijn geheel, met uitzondering van het deel voor de woning aan de straatzijde, lager ligt dan de omringende paden, tot 50 zelfs 80 cm lager. Uit het microreliëf kan afgeleid worden dat het projectgebied een soort rechthoekige depressie vormt waarvan het centrale en vooral het beboste gedeelte fungeren als een soort infiltratiebekken. De straat aan de westzijde vormt een soort dam die de afstroming van water op het terrein tegenhoudt; de straat ligt ook aanmerkelijk hoger dan de graszone achter de woning; 54.18 m TAW ten opzichte van 53,54 m TAW. Dit lijkt in het verleden al zo geweest te zijn. Dit is af te leiden uit de Ferrariskaart en de Vandermaelenkaart waarop het projectgebied gesitueerd is in een beemdzone.

Direct ten noorden van het projectgebied is de bouw bezig van appartementen. Tegen het wegje dat het projectgebied scheidt van de ten noorden aanpalende terreinen is een put gegraven. Uit het profiel blijkt dat het terrein tegen de weg sterk opgehoogd werd. Blijkbaar was dit oorspronkelijk een soort komvormige depressie of mogelijk een vrij steile daling van het terrein naar de geul? Dit betekent wel dat de geul deels opgevuld werd, mogelijk om het terrein droog te leggen.

Wat betreft de steentijd: enkel op de cai-locatie 979450, ca 700 m ten noordoosten van het projectgebied op het plateau van de “Scherpen heuvel” (cfrt fig. 23) werden lithische artefacten ingezameld. Die vondsten kunnen niet als indicatief beschouwd worden voor de aanwezigheid van een steentijdsite binnen de contouren van het projectgebied. Bovendien, het projectgebied is gelegen op ruime afstand van een natuurlijke waterbron, valt niet binnen hetgeen gedefinieerd wordt als een gradiëntzone, de overgang van eerder natte gronden naar drogere gronden, is op diverse historische kaarten gesitueerd in beemdgebied, is op de bodemkaart gekarteerd als matig nat gebied, drainageklasse d, en is gesitueerd in en op de bodem van een smalle geul. De topografische en bodemkundige situering van het projectgebied maakt dat de projectzone allerm minst aantrekkelijk was voor het vestigen of bouwen van een kamp. Artefacten zouden aangetroffen kunnen worden, maar dit zal eerder in een verspoelde colluviale context zijn dan in situ.

Enige vergelijking kan gemaakt worden met onderzoeken meer ten noorden van het projectgebied, in Averbode. Omdat het terrein matig nat is en er vlakbij hoger gelegen droge toppen zijn van hellingen, zoals de Scherpenheuvel, lijkt het dus niet opportuun om tijdelijke kampen op te slaan in het natte gebied. Dit wordt bevestigd in het verslag van een prospectie en waarderingsonderzoek te Averbode Bos en heide¹. In de conclusie van deze studie staat: *“Dit project liet toe een idee te vormen van het archeologisch potentieel van een gebied waarvoor totnogtoe weinig bekend was. Het kon aantonen dat er wel degelijk sites uit de steentijd kunnen verwacht worden op de droge hellingen langsheen natte depressies, een situatie die ten noorden van het projectgebied al veel langer bekend was”*. De verwachting naar sporen in situ uit de steentijd is daarom ons inzien onbestaande.

Wat betreft de Metaaltijden, Romeinse Tijd en (vroeg) Middeleeuwen: ook voor deze perioden geldt dat het projectgebied op ruime afstand gelegen is van natuurlijke waterbronnen en dat de verwachting naar het aantreffen van sporensites eerder laag kan ingeschat worden. Het terrein is gesitueerd op de bodem van een geul, is gekenmerkt door een matig natte bodem, en ten noorden en ten zuiden bevinden zich vrij steile hellingen. Ook voor deze perioden lijkt het eerder aannemelijk dat men een nederzetting of kamp eerder op de aanpalende hoger gelegen toppen zou bouwen en in de buurt van natuurlijke waterbronnen dan in smalle natte

¹ Els MEIRSMAN, Bart VANMONTFORT & Marijn VAN GILS, 2008, Prospectie en waarderingsonderzoek te Averbode Bos en heide (prov. Vlaams-Brabant), *Notae Praehistoricae* 28-2008, pp. 135-136.

geulen. Ook voor deze perioden durven we stellen dat het archeologisch potentieel eerder laag in te schatten is. En ook hier geldt dat mogelijk artefacten in verspoelde colluviale context worden aangetroffen eerder dan in situ.

Wat betreft de Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd en later zijn er aanwijzingen op de historische kaarten, de Ferrariskaart en de Vandermaelenkaart, dat het projectgebied gesitueerd is in braakliggend beemd, nat gebied. Op geen enkele kaart is enige aanduiding van bebouwing terug te vinden. Het is zelfs aannemelijk dat de woning, die momenteel nog in het projectgebied aanwezig is de eerste constructie is die op het terrein gebouwd werd. Die woning dateert uit de jaren 1970/1971. De verwachting naar sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen, Nieuwe Tijd en latere perioden wordt dan ook als onbestaande ingeschat.

De vondstmeldingen in de centraal archeologische inventaris wijzen ook niet direct op grote verwachtingen wat betreft het projectgebied.

Ten slotte is er het bodemprofiel op het aanpalend terrein. Het projectgebied ligt ter hoogte van die bouwput op ongeveer gelijke hoogte met het wegeltje dat het projectgebied scheidt van de bouwput waarvan het bodemprofiel kon gefotografeerd worden. Gelet op de geringe afstand van die bouwput tot het projectgebied is het aannemelijk dat ook binnen het projectgebied, en zeker de zone rond de woning ernstig verstoord en opgehoogd is. De woning zelf, het gelijkvloers, bevindt zich ook op een kunstmatige hoogte ten opzichte van de directe omgeving (cf. fig. 5 in het verslag van het bureauonderzoek). Het bos achter de woning ligt nog steeds iets dieper dan de omringende paden, maar lijkt ook een tenminste deels opgevulde geulbodem / depressie.

Het landschap in de omgeving van en binnen het projectgebied was oorspronkelijk een licht hellend terrein, dalend van noordoost naar zuidwest met een kleine geulvorming binnen het projectgebied. Rondom het projectgebied worden in de late middeleeuwen delen van het gebied in gebruik genomen als akker. Het projectgebied zelf blijkt deel uit te maken van een nat beemdgebied dat zeker tot in de 19de eeuw, mogelijk tot in de jaren 1970 onaangeroerd bleef. Rondom het projectgebied ontwikkelde zich vanaf einde 19de eeuw en vooral in de 20ste eeuw een dichtbebouwd gebied. Het landschap verstedelijkte sterk.

Het terrein bleef tot in de 20ste eeuw een braakliggend stuk beemdgebied. Pas in 1970/1971 wordt aan de westzijde van het terrein een woning gebouwd en wordt op de oostelijke helft een bos aangeplant.

Mocht er waardevol archeologisch bodemarchief aanwezig zijn dan zal de bouw van het appartementen-complex daarvoor volledig vernietigend zijn.

Verstoorde zones:

Binnen het projectgebied kan de zone rondom de woning beschouwd worden als een ernstig verstoorde zone en de zone waar het bos aangeplant werd als een matig verstoorde zone.

Advies

Op basis van de gegevens uit dit bureauonderzoek kan met hoge waarschijnlijkheid gesteld dat het terrein maar een laag tot zeer laag potentieel heeft aan archeologische verwachting.

- Het terrein ligt deel in een geul en op de flank ervan waardoor het licht erosiegevoelig is,
- Het terrein is bodemkundig gekarteerd als een matig natte bodem,

- Op de historische kaarten, de Ferrariskaart en de Vandermaelenkaart, is het terrein gesitueerd in een nat beemdgebied / braakliggende grond,
- De natte terreingesteldheid is mogelijk de oorzaak waarom pas in 1970 het terrein voor het eerst bebouwd wordt,
- Bij de bouw van die woning wordt ca. 40 % van het terrein sterk geroerd, die zone kan beschouwd worden als ernstig verstoorde zone,
- Het resterende deel, ca. 60% is momenteel een zeer dicht begroeid bos dat gelet op het microreliëf fungeert als een soort natuurlijk infiltratiebekken; het terrein stijgt licht vanuit het centrum richting oosten én vanuit het centrum richting westen waardoor de straat fungeert als een soort dam
- Uit de archeologische inventaris zijn geen gegevens bekend met betrekking tot het projectgebied
- Gelet op het microreliëf en de bodemgesteldheid is het terrein niet aantrekkelijk voor het optrekken van een kamp of nederzetting. De (zeer) nabij gelegen heuveltoppen zijn veel geschiktere plaatsen,
- Uit het bodemprofiel van het aanpalend terrein kan afgeleid dat de geul die zichtbaar is op topografische kaarten en hoogtemodellen, deels opgevuld is. Mogelijk is dit ook in het verleden gebeurd binnen het projectgebied en was het microreliëf meer uitgesproken geulvormig dan nu het geval is.

Op basis van al deze argumenten wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied zeer laag ingeschat. Kosten van verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem zullen niet opwegen tegen de baten. Daarom wordt geadviseerd het terrein vrij te geven van verder archeologisch onderzoek.

4. Doelstellingen, onderzoeksstrategie en -methode

Niet van toepassing.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 2020 © cadgis viewer

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onroerenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>